

TÁRSADALOM ÉS POLITIKA

Adalékok a Társadalmi-Gazdasági Megállapodás és az állami költségvetés vitájához egy szakszervezet-politikai stratégia jegyében¹

1. A Társadalmi-Gazdasági Megállapodásról

1994. október 28-án Békesi László pénzügyminiszter találkozott a Magyarországon működő multinacionális vállalatok képviselőivel. /A Nemzetközi Vállalatok Magyarországi Társaságának jelenleg 38 tagja van. A multinacionális vállalatok a magyar GDP 8-10%-át adják./ A pénzügyminiszter ismertette velük az ország nehéz helyzetét, a tervezett megszorításokat, a béreket és a fogyasztást korlátozó intézkedéseket. Az NVMT elnöke elmondta, hogy meggyőződése szerint a gazdaság előrevivő motorja a fogyasztás. „Nem tartja ezért helyesnek, hogy a kormány első kézzelfogható intézkedései között ... éppen ez szerepel. Úgy véli, a magyar kormány eddig egy kicsit túlságosan sokat beszélt a gazdasági helyzet sötét árnyalatairól. Tény, hogy nem rózsás a kép, ám a külföldi befektetők előremutató lépéseket várnak. Nem tartanak igényt a továbbiakban sírbeszédre. Bizalmukat a stabilitás megtartásával, a gyors döntésekkel vívhatja ki a kormány.”²

Figyelemre méltó, hogy a nagy világcégek képviselőinek álláspontja és a munkavállalók érdekeit valóban kifejezésre juttató szervezetek véleménye több ponton közelebb áll egymáshoz, mint a kormány elképzelései: multinacionális konszernek, vállalatok elemzése szerint sem ésszerű a válság megoldására a kormány megszorító gazdaságpolitikája. Úgy látjuk, hogy ezzel a politikával folyamatosan megkezdő-

¹ Ez a tanulmány az Élelmiszeripari Szakszervezetek Uniójának megvitattott és elfogadott munkaanyaga (A szerk.)

² Népszabadság 1994. október 29.

dött az érdekképviseltek megbénítására irányuló összehangolt cselekvés is. Ezt erősíti meg Kósáné Kovács Magda miniszterasszony kijelentése a pótköltségvetést egyeztető tárgyalásokon, miszerint az érdekképviseltek vagy hozzájárulnak a szolidaritási alap 2,5 milliárdos összegének az állami költségvetésbe történő bekebelezéséhez, vagy törvényt hozva veszik el ezt az összeget. Hasonló Horn Gyula miniszterelnök megnyilatkozása, aki azzal érvelt, hogy a Társadalmi-Gazdasági Megállapodás (a továbbiakban: TGM) megíjúsulása esetén a szakszervezetek kívül maradnak a döntések előkészítéséből, kevesebb beleszólási lehetőségük lesz a költségvetésbe, a bérek megszorításába, a TB-t érintő ügyekbe. Egyszerűbb nyelvre lefordítva: *ha önként nem járulnak hozzá a szakszervezetek a megszorító intézkedésekhez, akkor a kormány megteszi ezeket nélkülük.* (TV nyilatkozat 1994. október 27.)

Sajnálatos az ilyen megnyilatkozás, hiszen ehhez hasonlót még az Antall kormány sem tett, pedig érezhető volt szakszervezetellenessége.

Változatlanul az az álláspontunk, hogy a TGM *nem tartalmazhat súlyos megszorító intézkedéseket: vagy lassú javulást kell kitűznie, vagy egyes helyeken stagnálást, más helyeken javulást*, de mindenképpen a következő tényezőket kell magában foglalnia:

- a.) *Az eddigi kínos önmegtartóztatás (Bauer Tamás SZDSZ, szavai) következtében elszervedett veszteségeket hogyan, milyen ütemben pótolják. /Bérben, nyugdíjban, szociális ellátásban, foglalkoztatásban, stb./ Ebből következik, hogy sem bérbefagyasztás, sem reálbércsökkenés, sem pedig tömeges elbocsátás és sztrájkmoratórium nem lehet tárgyalási alap.*
- b.) *A munkavállalók a kisémberek szociális, kulturális, oktatási, egészségügyi terhei nem növekedhetnek.*

- c.) Gondoskodnak róla és biztosítékot nyújtanak arra, hogy a rendszerváltás költségeit nagyjából a rendszerváltás haszonélvezői viseljék, ennek végrehajtását pedig konkrét intézkedések sorozatában rögzítsék.

Bár az új költségvetés számadatai nem állnak még rendelkezésünkre, a megnyilatkozásokból az tűnik ki, hogy a kormány kiemelten a közalkalmazottak tömegét, az egészségügyi, szociális, oktatási kiadásokat veszi célba azzal a homályos jelszóval, hogy a nagy elosztási rendszereket kívánja lebontani és így megváltoztatni a költségvetés mérlegének hiányát.

A tény az, hogy a munkavállalók már több évtizede egyetlen reformmal sem jártak jól. Amikor embereket látni, hogy nem tudják gyógyszereiket kiváltani, vagy Budapest külvárosában gyermekek éhesen indulnak el iskolába, a mostani megszorításokat és reformokat előirányzó kormányzati intézkedések iránt nem lehet egyetlen, feladattát komolyan vevő érdekképviselőnek sem bizalma.

A nyugdíjmelés visszamenőlegességének vitáján 8-12 milliárd forintról volt szó. Ha visszaemlékezünk, 1992-1993-ra, a bankok és a hitelek konszolidációjára, több mint 350 milliárd forintot emésztett fel, nem számítva a 82 milliárdos kamatot, ami ellen senki sem emelt szót,³ még a demokratikus sajtó sem. Ezen a szemüvegen át kicsinyesnek és szűkkeblűnek, sőt kifejezetten munkavállaló-ellenesnek, antiszociálisnak és ésszerűtlennek tűnnek a tervezett intézkedések.

Többek között ezért is merült fel újra- és újra az a kérdés, hogy ilyen körülmények között a kormány által irányított TGM-re egyáltalán szükségük van-e a munkavállalóknak, a szakszervezeteknek. Az pedig, hogy akkor úgy is törvényt hoznak a megszorító intézkedések

³ Megjegyzés: a visszamenőleges nyugdíj-kiegészítés mindössze a bank- és hitelkonszolidációra fordított összeg 2%-át jelenti.

végrehajtására - ez a felfogás teljesen más helyzetet, a szakszervezetek számára világos szituációt teremt. *Vagy bologatójánosokra van szükség a TGM-hez, vagy a jelenlegi kormánynak csupán szavakban van szüksége az érdekeket kölcsönösen figyelembevevő megállapodásra.* Úgyis mondhatnánk, hogy burkolt kényszert alkalmaz a választói ellen, és ezzel lényegében megírhatja akár saját jövőjét is.

Szükségesnek látszik ebben az összefüggésben még egy gondolatot kiemelni: *ez a politikai irányvonal egybeesik a Lázár, Grósz, Németh, Antall, Boross kormány munkavállalókat megrendítően sújtó intézkedéseivel.* Kezdődött ez a mai adórendszer bevezetésével, majd az Antall-Boross kormány keresztülgázolt a munkavállalók érdekképviselőin, a fogyasztói árak 4 év alatt 3,5-szeresére nőttek. El kell gondolkodni tehát azon, hogy egyáltalán kiknek nőtt a jövedelme az elmúlt 4 évben 3,5-szeresére. Hol találhatóak ezek a munkavállalók?

Óhatatlanul is F.N. Babeuf, a fiatalon kivégzett francia szavai hangzanak újra frissen...”a demokrácia parancsa, hogy akinek sok van, pótolja ki annak hiányát, akinek nincs elég. Bizonyítsa, hogy ez utóbbiak vagyonának deficitjét a többiek lopással idézték elő. A plebejusok és a patriciusok, vagy a szegények és gazdagok közötti háború nem vár hadüzenetre, hanem szünet nélkül folyik”.

2. Az állami költségvetésről

A TGM számára készítettünk egy összefoglalót a gazdasági helyzetéről. Adatokat és nyilatkozatokat idézve, feltárva a TGM fő céljait, irányát, a kormány várható arculatát, és megfogalmazva azt is, hogy a munkavállalók mit várhatnak a következő évektől. Ennek során rámutattunk, hogy *a jelenlegi politika is a munkavállalók alapvető gazdasági érdekeit veszi célba, további úgynevezett áldozatvállalásra akarják kényszeríteni őket, miközben a nemzeti vagyon az ún. jó gazdálkodás miatt évről-évre elveszíti az értékét, a profitok jelentős részét külföldre viszik, a hazai vagyonoknak pedig mind nagyobb része összpön-*

tosul kevesek kezében. Az eddigi áldozatoknak ez lett az eredménye, egy kísérlet számú csoport kezében jelentős tőkék halmozódtak fel, a 4 milliányi munkavállaló és a 3 milliányi elszegényedett állampolgár rovására.

Miután a költségvetéssel, illetve annak jelentős hiányával indokolják az előirányzott nadrágszíjhúzást, ezért a költségvetés fő vonalait szeretnék vizsgálni, mert az SZDSZ fő gazdaságpolitikusa, Bauer Tamás szerint⁴ a bérből és fizetésből élőkre, nyugdíjasokra, nőkre, fiatalokra kívánják hárítani a nagyobb terheket, most már szinte lehetetlen helyzetbe akarják hozni őket.

Az 1994-es költségvetési előirányzat bevételi oldala

Bevételi oldal	milliárd Ft.
I. Gazdálkodó szervezetek befizetése /Társasági adó, játékadó, stb. Legnagyobb tétel: vám- és import befizetések, ez 98 milliárd Ft./	200
II. Fogyasztáshoz kapcsolt adók /Ebből ÁFA: 335,5 milliárd Ft. Fogyasztási adó: 186,5 milliárd Ft./	520
III. A lakosság befizetése /Ebből SZJA.: 236,3 milliárd Ft. Illeték: 20,5 milliárd Ft./	261
IV. Egyéb /Legnagyobb tétele az adósságszolgálattal és a nemzet- közi pénzügyekkel kapcsolatos, 116,5 m.Ft./	149,6
Összes bevétel	1130,8.

⁴ Lásd bővebben: Bauer Tamás: Lesz-e erő a kínos önmegtartóztatáshoz? Népszabadság, 1994. július 29.

Az 1994-es költségvetési előirányzat kiadási oldala

Kiadási oldal	milliárd Ft
I. Dotációk, árkiegészítések, stb. /Ebből agrártámogatás:38 milliárd Ft, fogyasztói árkiegészítés 23 milliárd, termelői árkiegészítés 21,6 milliárd Ft./	91,5.
II. Felhalmozási kiadások /Ebből központi beruházás 47 milliárd Ft, magánereős lakásépítés 33 milliárd Ft./	79,7
III. Szociális célú /és társadalombiztosítás-jellegű/ kiadások, ebből 112,9 milliárd Ft. családi és várandósági pótlék, 71 milliárd Ft. egyéb juttatások	190,7
IV. Központi költségvetési szervek támogatása /Ebből 163,6 milliárd Ft. minisztériumok és országos szervek támogatása, 143,3 milliárd forint fegyveres testületek, 2,2 milliárd Ft. társadalmi önszerveződések, pl. pártok/	320,1
V. Helyi önkormányzatok támogatása	293,6
VI. Adósságszolgálat /kamat és törlesztés/	354,5
VII. Egyéb /elkülönített alapok:40 milliárd Ft. Nemzetközi pénzügyi kapcsolatok 39,1 milliárd Ft. Tartalék, garanciavállalás 50 milliárd Ft./	135,4.
Összes kiadás (A PM összesítésben 5 milliárd eltérés található)	1.461

Röviden százalékban összefoglalva

Bevétel	%
I. Gazdálkodó szervezetektől	17,6
II. Adók /ÁFA, fogyasztási, SZJA, illeték/	69,9
III. Egyéb	12,5
Összesen	100
Kiadás	
I. Dotációk	6,3
II. Felhalmozási kiadás	5,5
III. Szociális, családi pótlék	13,1
IV. Költségvetési szervek támogatása	21,9
V. Helyi önkormányzatok támogatása	20,1
VI. Adósságszolgálat	24,3
VII. Egyéb kiadások	9,3
Összesen	100

Az első ránézésre látszik, hogy az előző kormány 335 milliárd Ft. deficitet tervezett, ez a valóságban 350-380 milliárd Ft., vagy ennél nagyobb lesz.

A bevételeknél legfeltűnőbb, hogy a vállalatok tevékenységéhez kötött befizetések a bevételek 17-18%-át adják. Ebben a vámok és az importbevételek kb. 100 milliárdot tesznek ki. Viszont az ÁFA, a forgalmi adó, az SZJA, az illetékek a bevételek 70%-át alkotják, 781 milliárd forintot. Ebből az következik, hogy a terhek nagy része a fogyasztókra, a bérből és fizetésből élőkre hárul, tehát a lakosság nagyobb részére. Ha emlékszünk Bauer cikkére, nyugodtan mondhatjuk, ez is a cél, vagyis a kevés számú meggazdagodott állampolgár kifejezetten kedvezményezettje lesz ennek a politikának.

Mivel a kormány a nyereséges vállalatokat, vagy a nyereségessé tehető vállalatokat privatizálta, kiszorult abból a lehetőségből is, hogy a keletkező nyereségből részesüljön. Ugyanakkor van olyan külföldi állam, amely maga is vásárolt részvényeket Magyarországon, hogy az itteni nyereséggel az otthoni, nemzeti költségvetést egészítse ki.

Az is világosan látszik, hogy a kormány jelenleg csak valamilyen adófajta növelésével emelheti bevételeit. *Ez pedig a lakosság nagyobb részének újabb megsarcolását jelenti.* A profitokra sem a mérlegszerinti, sem a rejtett profitra nem várható adókiivetés. A kormány, amikor bérvisszafogásról beszél, lényegében a bérek egy részét a vállalatok zsebébe, számlájára kívánja átcsoportosítani. Ilymódon az esetleg megtermelt, de visszamaradt termékeket exportalappá próbálja változtatni. Emellett az állami szervezetekben dolgozók bérét szándékozik visszafogni, reálbérüket csökkenteni.

Békesi pénzügyminiszter 1994-ben úgy nyilatkozott egy konferencián, hogy az állami kiadások 1995-ben 10%-kal emelkednek, az infláció pedig 20% körül lesz. Ez a reálkiadások 8,5%-os csökkentését hozza magával, ami természetesen az állami területen dolgozó közalkalmazottak reálbérét is csökkenti.

Mivel a bevételek növelése csak adóemelésekkel valósítható meg, főleg akkor, ha a lakosságot terhelő adóalagnál nem veszik figyelembe az inflációt, ez a kisembereket terheli, mert az adót minden vállalat, vagy vállalkozó rájuk hárítja tovább.

A kiadási oldal vizsgálatánál az a legfeltűnőbb, hogy a költségvetés 66,2%-a, kétharmada a költségvetési szervek, az önkormányzatok támogatását, adósságfizetését szolgálja. A jövőt egyengető, megalapozó felhalmozásra 5,5% jut. /A magánvállalatok beruházásai nem ismeretek./

Feltűnő az államapparátus fenntartására fordított hatalmas összeg, nevezetesen 320 milliárd forint. Ebből ha a fegyveres testületekre

fordított 143 milliárdot nem számítjuk, 160 milliárd forint a minisztériumok és országos szervek fenntartására, mindenképpen túlzottnak látszik.

Nem kisebb gondot okoz az önkormányzatok 293 milliárdos támogatása. Ez az összeg egyrészt a helyi bürokrácia fenntartását szolgálja, másrészt a sok apró, társult község, ahol korábban csak egyetlen megbízott volt, az elmúlt években 3-4 fős apparátust kapott. A demokrácia drágábbá tette az önkormányzatok működését, a nagyobb baj persze nem ez, hanem az, hogy sok helyen rosszul is működnek. Végső soron ezen a területen is túlköltekezést terveznek.

Bár az adatok a Pénzügyminisztérium tájékoztatóin alapulnak, mégis - vagy éppen ezért - sokszor ellentmondásosak. Egyes helyeken tartalmazzák pld. a társadalombiztosítási befizetéseket és kiadásokat is. Így az 1994. évi költségvetés kiadásaiban a 190 milliárdos tétel két jelentős részből áll, 113 milliárd forint családi és várandósági pótlékra történik, és 71 milliárd egyéb juttatásokra, térítésekre. Ezek a tételek azonban nem betegség és nyugdíjbiztosításra befizetett összegekből erednek.

A társadalombiztosításból származó bevételek és kiadások

	1989.	1990.	1991.	1992.
Bevételek /milliárd forintban/				
Gazdálkodó szervek befizetéseiből	173,6	200,7	208,0	223,9
Lakossági befizetésekből	67,4	84,2	110,5	134,8
Költségvetési szervektől	48,4	67,6	88,8	104,4
Kiadások /milliárd forintban/				
Családi pótlék	52,8	64,2	81,5	91,8
Társadalombizt. kiadás	216,7	278,3	445,5	523,4

Ezek az összegek már a költségvetésen kívül jelennek meg a családi pótlék kivételével.

Rá kell mutatni még egy tételre, a társadalmi önszerveződések támogatásával kapcsolatban. *Ezen a címen 2,2 milliárd forintot kívánnak kifizetni. Ennek egy része a pártok támogatása.* Ha olyan szervezet, mint a Vöröskereszt, vagy a Magyarok Világszövetsége támogatásáról lenne szó, ezt nem is kellene szóvátenni. Viszont tény, hogy olyanok, akik 5-6 évvel ezelőtt elitélően nyilatkoztak az egypárt támogatásáról, ugyanazok most megszavazzák ezt a pazarló támogatást és el is költik ezt az óriási összeget.

Ezzel szemben a szakszervezetnek, mint érdekvédelmi szervezetnek, a tagdíjából kell megélnie, egyetlen fillér támogatást sem kap (sem az alapszervezetek, sem az ágazatok). Ebből az is következtethető, hogy az államhatalom az érdekképviselőket, a szakszervezeteket a társalomból idegen, zavaró körülménynek tekinti, olyannak, amelyeknek nincsenek fontos társadalmi funkciói.

3. A vállalati szintű bértárgyalásokról

Mint láthatjuk, az ezévi költségvetési előirányzatok, amelyek már 1995-re is utalnak, nem nyújtanak valami szívderítő látványt a munkavállalók számára. Mivel a kormány 20-25% közötti inflációt prognosztizál - a forint leértékelése következtében 7-8%-os, a különböző mérlegpasszívumok következtében kb. 15-17%-os anélkül, hogy pontosan ismernék a jövő évi költségvetés számait - ami szükségszerűen a reálbéreket és reáljövedelmeket sodorja veszélybe. A kormány az eddigi nyilatkozatok alapján a bérkorlátozáshoz, az egészségügyi terhek növeléséhez, /újra igaz az a mondás, ami Ferenc József és Horthy idején élt: *drága, mint a patika*/ a közalkalmazottak létszámának csökkentéséhez, különböző eszközökkel a fogyasztás korlátozásához kíván nyúlni. A fogyasztás terhei között a gyógyszerárak mellett alapvető helyet foglal el az energia-, illetve az energiahordozók árának emelése /szembetűnő, hogy a villamosenergiapar értéke kb. 570 milliárd forint, a Villamos Művek Rt. 1994. I. félévének árbevétele 52,8 milliárd forint volt, bruttó nyeresége pedig 2,4 milliárd forint./ szere-

pel első helyen, majd az élelmiszerárak növelése következik. Valószínű, hogy különösen a forgalmi adó és az illetékek mértéke növekszik jelentősen. Számítani lehet a tandíj bevezetésére a felsőoktatásban */nem a tehetség, hanem a pénz kerül a kiválasztásnál első helyre/,* de az összes iskolai felszerelés is jelentősen megrágul. Várhatóan az építkezési költségek is megrágulnak.

Ilyen körülmények és az előzőekben vázolt helyzet alapján tehetjük fel a kérdést, hogy mire számíthatunk. Tudomásul kell vennünk, hogy sem a privatizáció felülvizsgálatára, sem az áremelések korlátozására és talán a Nemzetközi Valutaalappal történő 3 éves hitelmegállapodásra sem került sor, annál inkább sor kerül *a rendőrség megerősítésére, különösen sztrájk-, demonstráció esetére és a szakszervezetek mozgásterének szűkítésére.* Ez az utóbbi valószínűleg főként *önkorlátozás formájában fog bekövetkezni.*

A kérdés azonban önmagában nem ilyen egysíkú. Annál is inkább nem, mert térségünk a multinacionális cégek játéktérének peremére esik. A multinacionális cégek érdekeltsége az egyik oka a Valutaalap diktátumának, különösen, ha a villamosenergiaipar áremelésre gondolunk. Az 570 milliárdért pedig már érdemes a nagy monopóliumoknak is megmozdulniuk. Nem számíthatunk arra sem, hogy a fizetési- és kereskedelmi mérlegünk hosszabb távon javulni fog.

A helyzet korlátja az emberek nyugtalansága, ami ha kis területeken is, de ragályos lehet. /Erre utal az a mocsár, amely Jugoszláviában kialakult./

A szakszervezeteknek ilyen adott helyzetben rugalmasan és következetesen kell megpróbálni védeni a munkavállalók érdekeit mind a munkaadókkal, mind a kormánnyal, időnként sajnos még a társszervezetekkel szemben is.

Az megállapítható, hogy a központi probléma a mostani helyzetben is a bérek, reálbérek helyzete. Fontos megérteni, hogy pld. a dohány-

ipar teljesen privatizált, a húsiparban is folyik a privatizáció, ha nem is nagy monopóliumok működnek ott. Éppen ezért a bérhez és az inflációhoz is más módon kell közelíteni, mint az állami érdekeltségű cégeknél, vagy a közalkalmazottak körében. Elvileg szolidárisnak kell lenni velük, hiszen a kormány és a parlament rájuk közvetlenül hozhat törvényt. Viszont a magántőkés vállalkozásokra sem a kormány, sem az ÉT nem hozhat közvetlenül döntést, elképzeléseit közvetett úton, pénzügyi eszközzel, hitel-, kamatpolitikával próbálhatja meg érvényesíteni. Nem írhatja elő pld. a béorkorlátozásokat, mert ez a tőkés vállalat belső ügyébe történő beavatkozás. Cáfolták ugyan Békesi Lászlónak a multinacionális cégekhez írt levelét, amelyben felszólította őket béorkorlátozásra, ami így bértartell lenne és mint ilyen, törvényellenes. Ugyanakkor ez a beavatkozás gyámkodásnak minősülne a nagytőke felett. Más szóval, a szidott atyáskodás, paternalizmus visszahozása, de most éppen nem a munkavállalók érdekében, hanem ellenük.

Szakszervezeteinket is zavarja a munkában, hogy az ÉT konkrét százalékokban köt megállapodást, pld. a béremelés 14-20%-os lesz. A cégek ugyanis ilyenkor mindig az alsó értékből indulnak ki. A szakszervezetek számára az lenne az elfogadható megállapodás, hogy a béremelés minimális százaléka az infláció progresszív nagysága, ezért nekünk a bértárgyalásokon a 25%-os inflációból kell kiindulnunk, a reálbér megtartása érdekében ennek ellensúlyozását kell alapul venni. A bértárgyalásoknál figyelembe kell venni azt is, hogy az adott vállalatnál mennyire növekedett a munkavállalók teljesítménye. Ezt a teljesítmény-növekedést ugyanis valamilyen módon a bértárgyalásokon szintén figyelembe kell venni, ilyen vállalatoknál növelni kell a béralku erősségét és természetesen akkor nem a 25%-os béremelésről, hanem ennél nagyobb bérnövekedésről kell tárgyalni.

Tehát van a bérrendezés, amely az inflációt követi, és van a béremelés, amely a munkavállalók teljesítmény növekedéséhez igazodik. Ebből a két tényezőtől kell kialakulnia a béremelés mértékének.

A bértárgyalások során alapvetően a következő körülményekre kell felkészülni:

- 1.) Előfordul, hogy a vezetők rossz üzletmenetre, veszteségekre, növekvő költségekre hivatkoznak. Ha romlik az üzletmenet, értékesítési nehézségek vannak, ez a menedzsment munkáját minősíti, ez az ő teljesítményük, tehát ez a munkavállalók számára nem elfogadható ok egy alacsonyabb szintű bérmegállapodásra. Ugyanez a helyzet a veszteségekkel. Ami pedig a költségeket illeti, a bérköltségek az összköltségek elenyésző részét alkotják, *a dohányiparban kb. 8-10 százalék, a húsiparban sem lehet több 15-18 százaléknál.* Az anyag-, energia- és a szállítási költségek magasak, és ott lehet takarékoskodni.

Még 30%-os egyszeri béremelés is mindössze maximum 3-4%-os költségnövekedést idéz elő, amely minimálisan 15%-os árrésbe beleférne, áremelés nélkül.

- 2.) Előfordulhat, hogy bércsökkenést akarnak a cégek előirányozni, vagy ehhez elvi egyetértést akarnak a szakszervezeti vezetőktől kieroszakolni. Ezt el kell utasítani, ugyanis ilyen nagymértékű infláció mellett elfogadhatatlan. *A cégek gyakoroljanak nyomást a kormányra, hogy csökkentse az infláció mértékét.* Az infláció ugyanis a jelenlegi kezelhető formájában mind az állam, mindpedig a vállalatok érdekeit szolgálja. *Így az inflációval könnyebben lehet a jövedelmeket átcsoportosítani azok zsebébe, akik "ismerik a dörgést".* A bércsökkenéssel elvileg sem lehet egyetérteni, mert a pénznek ma már nincs önálló értéke, a csereértéke rendszeresen csökken és sehol a világon nem tapasztalható, hogy az árak lefelé mennének.

A bértárgyalásokra, mint minden más tárgyalásra, csak alaposan felkészülve szabad elmenni. Ismernünk kell a cég lehetőségeit, fejlődését, piaci prognózisait és részlegesen a pénzügyi tervét.

Megítélésünk szerint már nem indokolt sem a dohányipar, sem a húsipar visszafejlesztése, mert:

- a.) *a belső piac rejtett kereslete megvan, a szükséglethez a fizetőképes kereslet alacsony, az importvámok bevezetése, emelése lehetővé teszi ennek kihasználását,*
- b.) *az agrárpiaci rendtartás Raskó-féle végrehajtása következtében a tenyészállatok tízezreit vágták le és hagyták parlagon a földek egy részét, a masszív termelőbázisok többsége szétesett, vagy csődbe kényszerült, még ültetvényeket is vágtak ki, amelyek termőképeseek voltak. Mindez a nyugati Közös Piac peremére kerülésünk, közeledésünk oltárán lett feláldozva,*
- c.) *a külföldi piacrajutást nem korlátozza belső gát, ez csak a menedzsment munkájától függ,*
- d.) *jó lehetősége van a kijutásnak a keleti piacokra. Ez ugyan több munkát kíván és más jellegű akadályai vannak. Az áruviszonyok- és kapcsolatok nem kellően fejlettek, a bartellüzlet mégis széles lehetőségeket kínál, bár a szállítások veszélyeztetettek, mégis lehetséges ezen az úton is járni. A menedzsment megfelelő kereskedelempolitikával, megfelelő garanciák megkeresésével, rámenős értékesítési tevékenységgel lekötheti a kapacitások nagyobb részét.*

A bértárgyalásokra a XXII/1992. törvény 37. paragrafus 3. bekezdése alapján négy hónapon belül sort kell keríteni. A törvény azt is előírja, hogy a szükséges adatok rendelkezésre bocsátása mellett kell ezt elkezdeni.

Ennek jegyében az alábbi adatok megismerését és elemzését kell a tárgyalócsoporthoz elvégezni:

- javaslat a vállalat részéről a béremelés mértékére,
- ütemezésére,
- minimális alsó határára,
- milyen körre terjedjen ki a javaslat (az említett törvény X. fejezete a vezetőket nem sorolja ide).

A következő adatokat kell megkérni:

1. A vállalat árbevétele 1994-ben (a változás%-ban 1993-hoz viszonyítva),
2. A beruházások Ft-ban (kész- és a folyamatban lévő beruházások),
3. Forgó tőke forintban,
4. Az adózás előtti nyereség,
5. Adózott nyereség,
6. Hozzáadott érték,
7. Átlagos állományi létszám
8. A bérmegállapodással érintettek keresettömege 1994-ben, és a pénzügyi tervben 1995-ra a nulla nullás előirányzat /béremelés nélküli előirányzat/,
9. A legalacsonyabb havi átlagkereset- és fizetés,
10. A legmagasabb havi átlagkereset- és fizetés,
11. A 9. és 10. pontban foglaltak szórása,
12. A cég foglalkoztatási tervei és célkitűzései.

Tisztában kell lennünk vele, hogy 1995-ben újabb 250 ezer ember kerül az utcára. Ez a körülmény nyomást fog gyakorolni a béralkura. Ha a szakszervezeti vezetők és a tárgyalóbizottság ismeri a munkavállalók helyzetét és hangulatát, felkészült a rendelkezésre álló adatokból, akkor meg tudják határozni pontosan a tárgyalási célokat, a tárgyalási taktikát, amelyeket azonban nem szabad nyilvánosságra hozni. A tapasztalat az, hogy a tisztségviselők mindinkább megértik, hogy kemény alku ez, amelyet felkészültséggel, hidegvérrel és nagy elszántással kell végigcsinálni. Ezt az ütközetet nem lehetséges sem az MSZOSZ-nél, sem az ágazati központokban megvívni, a súlypont a vállalatoknál van, ahol természetesen sokkal nehezebb is látszatmegállapodásokat kötni. A szövetségéknél elemezni tudunk, tudunk taktikai tanácsot adni, részt tudunk venni egy-egy konfliktus irányítá-

sában, az ütközetet azonban csak helyben lehet megvívni, együtt a munkavállalókkal. *A tárgyalócsoporth ereje, lehetősége abban van, hogy mennyire támogatják a vállalat dolgozóit.*

Most röviden tekintsük át, hogy milyen eszközök állnak rendelkezésünkre:

1. *Legfontosabb a szolidaritás*, ahol szövetséget lehet kötni más szervezetekkel is, ha tisztességesen, jó akaratú, feladatorientáltan tárgyalunk velük. Van már ilyen tapasztalatunk, az Élelmi-szeripari Szakszervezetek Uniójának léte is ezt bizonyítja.
2. *Rendelkezésre áll a nyilvánosság*. A rendellenességeket, a privatizációs erőszakot, a munkavállalók semmibe vételét, fosztogatását, az arroganciát, emberi jogaiknak és emberi mivoltuknak a megsértését minden esetben nyilvánosságra kell hozni. Erre az Unióban tömörült szervezetek már eddig is nagy erőfeszítéseket tettek és eredményeket értek el.
3. *Nyílt párbeszéd a tagsággal*, nem eltitkolva semmit, ami rájuk tartozik, törekvéseinkről, szándékainkról az információk szűkszavúak és általánosak legyenek, ugyanis fecsegőkre, spiclikre, besúgókra mindig számítani kell, a tárgyalásokon a váratlanság tényezője pedig számunkra nagyon fontos eszköz. Tájékoztatni kell a tagságot, ha rágalom éri a tisztségviselőket, de ne a rágalommal foglalkozzanak, hanem a bérrel és azzal, hogy miben kell megegyezni. Amikor az ütközet lezajlott, a tárgyalások befejeződtek, akkor kell foglalkozni a rágalommal, a kompromittálással. Nem szabad viszont a mi részünkről rágalmazni, még megharagudni és felháborodni is tudatosan kell a tárgyalási taktika elősegítésére.

Józan ész, elkötelezett szív, hideg fej, ez az amire szükség van!

4. *Számítani kell más szervezetek szolidaritására*. Hangosan, nyilvánosan tiltakozni kell mindig, ha a munkavállalók érdekeit bármilyen sérelem éri, tiltakozni a helyi vezetőknél, s ezt eljut-

tatni az országos szervekhez, pld. a Miniszterelnöki Hivatalhoz, a parlament elnökéhez, még akkor is, ha pillanatnyilag nem lát-szik, hogy bármilyen fogantja lenne. *Ezzel alapozzuk meg ugyanis a jövő ütközeteit.*

Ha Skóciában elküldenek 180 embert, a Világszövetség már világgá kürtöli és kéri a szolidaritásunkat. Miért ne tehetnénk meg ezt mi is, ami segíti a munkavállalókban kialakítani a kollektív önvédelmi reflexet, az állam és a tőke vaspatája alatt csak így lehet levegőhöz jutni.

5. Mint már említettük, *az alapvető eszköz az, hogy milyen hátor-szágunk van, mennyire támogatja az érdekképviselet célját a tagság, és a szakszervezeten kívüli munkavállalók, sőt más szö-vetségekhez tartozó szervezetek.*

4. Újabb információk a bértárgyalásokhoz

A híradások szerint a kormány adókötelessé kívánja tenni a termé-szetbeni juttatásokat is /ebédet, ebédterítést, amelyek még a Horthy rendszerben sem voltak adókötelesek/. Ezek további 5-10%-os adóte-her-növekedést jelentenek. A nyilatkozatok úgy hangzanak, hogy nem fognak adót emelni, valójában azonban úgy néz ki, hogy *csak kiter-jesztik az adóterheket. Ezzel az Élelmiszeripari Szakszervezetek Uniója semmiképpen nem érthet egyet.*

Amennyiben a kormány mégis bevezeti az adót, meg kell tárgyalni a munkaadókkal, hogy ezeket a térítéseket segélyként, vagy valami-lyen más adómentes formában fizessék ki. (Pld. Sátoraljaújhelyen a cigarettát azért kapják, hogy ellenőrizzék a termék minőségét, így a minőségellenőrzés költséggé válik és nem adóköteles.)

Az új információ szerint az Országos Energetikai Hivatal javaslata a villanyáram 78%-os, a gáz 75%-os, a távhőszolgáltatás 35%-os emelé-se.

Az előzőekben már utaltunk rá, hogy az energiaiparban óriási üzlet-ről van szó. Csak a *villamosenergia* felhasználása évi 100-120 milliárdos bevételt produkál. Viszont a villamosenergiaiparban jelentős rekonstrukciót kell megvalósítani, kb. 400-500 milliárd forintot kellene a következő 10-15 évben erre fordítani, vagyis évente 30-35 milliárdot, ha a programot 10 év alatt valósítanák meg. Ennek alapján viszont mindössze 30-40% közötti áremelést kellene megvalósítani és akkor ebbe nem számítottuk bele a villamosenergiaipar évi 5 milliárdos nyereségét.

Ebben az összefüggésben még nem beszéltünk az úgynevezett *egységesítésről*. Az a helyzet alakult ki, hogy a nagyobb távolságra lévő fogyasztók vezetékfenntartását a vezeték mentén keletkező veszteségeket a nagyobb települések lakosaival fizettetik meg. Ezért nem lehetne egy tanyán élő fogyasztó és egy városban lévő fogyasztó számára egységes árat számolni, mert különbözőek a költségek.

Hasonló a helyzet a *gázzal*. A szétzilált keleti kereskedelmi kapcsolatok, a kimerülő magyar gázmezők, az atomenergiától és vízienergiától való viszolygás és a velejáró politikai felhangok miatt a munkavállalók terheit fogják növelni.

A kormány elkészült TGM javaslatából idézünk: „*a bérpolitikai alapelvek között a tervezet leszögezi, hogy a reálbéreknek igazodniuk kell a gazdasági teljesítményhez. Mivel az infláció következtében az árak 3,5-szeresére nőttek, a GDP viszont 16-20 százalékkal esett vissza, ami azt mutatja, hogy erősebb volt a nadrágszíjhúzás a szükségesnél és akkor még a privatizáció okozta munkavállalói veszteségeket nem is vettük figyelembe, amikor nélkülük, kizárásukkal hajtották végre olyan intézmények privatizálását is, amelyben az ő munkájuk van és kizárták őket a kárpótlásból is./ A költségvetési intézményi szférában a versenyszféra bérnövelési megállapodását tekintik irányadónak*

... a vállalkozási szférában középszintű megállapodások szükségesek, ehhez az ÉT évente ajánlásokat fogalmaz meg”.⁵

Ebben a tekintetben az a lényeg, hogy az ÉT milyen *alacsony ajánlásokat fogalmaz meg*, egyébként felesleges ez a megállapítás, mivel ezt már törvényben rögzítették. Az ÉT ilyen működése sok esetben hasonlít a háború előtti olasz és német korporációs rendszerhez, ami nem válik dicsőségére a magyar érdekegyeztetési rendszernek sem.

A tervezetben a foglalkoztatáspolitikáról a fekete gazdaságig egyelőre általánosságokat lehet megtudni. Általánosságokat fogalmaz meg a szociálpolitikáról is. Szól a tervezet a társadalombiztosítás pénzügyi stabilitásának megteremtéséről és a nyugdíjrendszer átalakításáról. Eszerint az öregségi nyugdíjhatár mindkét nemnél 62 év lenne, az 5 évvel korábbi nyugdíjbamenetel lehetősége mellett.

Szeretnénk megjegyezni, hogy az állam nyugdíjbiztosítása a legjobb üzlet, ha tisztán csinálják. A munkavállalók és a vállalatok annyi nyugdíjárulékot fizetnek életük során, hogy ha ezt kamatos kamattal + inflációs rátával számoljuk, akkora összeg keletkezik, hogy magasabb nyugdíjat lehetne fizetni, mint amilyen az utolsó aktív éveikben a fizetésük volt. Erről 1978-ban készült egy tanulmány, amelyet 1988-ban a jelenlegi pénzügyminiszter, Békesi László is megkapott, amit Ő a szokásos módon lekicsinylő, vállrándító válasszal elutasított.

A TGM utolsó bekezdése igen figyelemreméltó. A megállapodásban foglaltak betartásáért és betartatásáért részben közösen, részben az egyes oldalak külön-külön is garanciákat vállalnak. *A munkavállalók például a megállapodás hatálya alatt tartózkodnak a központi nyomásgyakorló eszközök alkalmazásától, vagyis akik aláírják, a jövőben nem szervezhetnek sztrájkot.*

⁵ Elkészült a kormány TGM javaslata. Magyar Nemzet, 1994. november 12. 11. o.

Ez a pár megfogalmazás is elegendő ahhoz, hogy az Élelmiszeripari Szakszervezetek Uniója számára ne legyen elfogadható egy ilyen megállapodás. A szakszervezet ellenkező esetben a kormány fiókszervezetévé válik, amelynek következménye lehet, hogy a tagság tömege-sen fogja továbbra is elhagyni a szakszervezeteket.

Az aláírás ellen szól az is, hogy nem tárgyalták meg az érintettekkel, a tagsággal, ismét a tagság helyett, felettük és nélkülük egyezkedik valaki. Ilyen nagy horderejű kérdésben a szakszervezet egyik tisztségviselője sem viselkedhet antidemokratikusan.

A sztrájkjog felfüggesztése is alkotmányellenes. Az alkotmányos jogokról még önként sem mondhat le az állampolgár.

Éppen ezért az a javaslat fogalmazható meg, hogy:

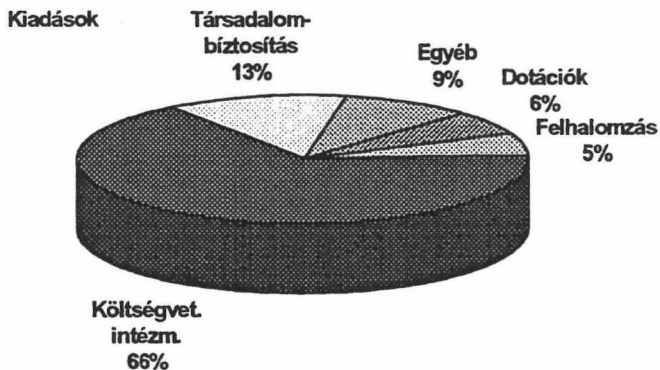
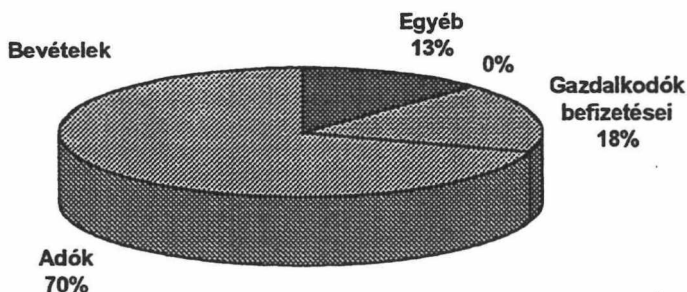
a./ a szakszervezet ne fogadja el a TGM-t a jelenlegi formájában, hiszen a nadrágszíjhúzásért a munkavállalók semmit sem kapnak cserébe, még azt a gyógyírt sem, hogy a rendszerváltás haszonélvezőit legalább olyan mértékben terhelje a kormány a rendszerváltás költségeivel, mint a munkavállalókat.

b./ Javasolni kell, hogy az Élelmiszeripari Szakszervezetek Uniója erről közleményt fogalmazzon meg, értesítse a kormányt és az MSZOSZ-t.

MELLÉKLETEK⁶

1. sz. melléklet

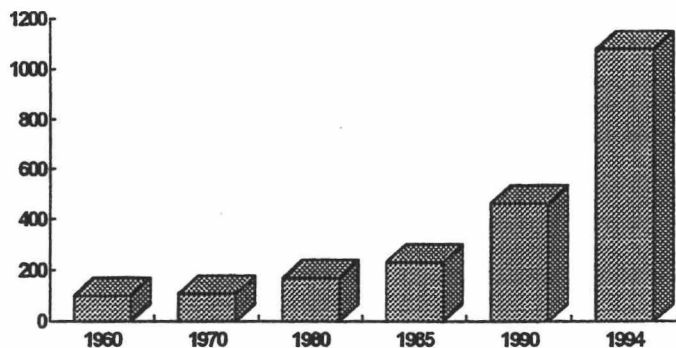
Az 1994. évre előirányzott költségvetés bevételei és kiadásai

⁶ A mellékletben szereplő adatok – a hivatalosan közzétett statisztikai forrásokra támaszkodva – az Élelmiszeripari Szakszervezetek Uniója szakértőinek elemzése alapján készültek. (A szerk.)

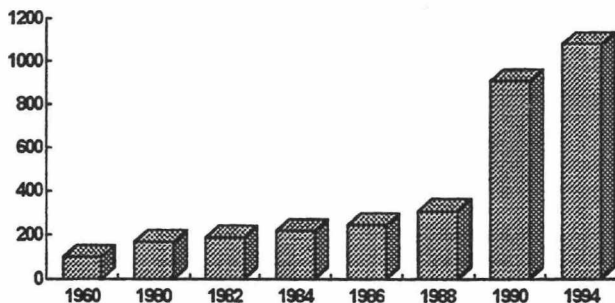
2. sz. melléklet

A fogyasztói árindex alakulása 1960 és 1994 között

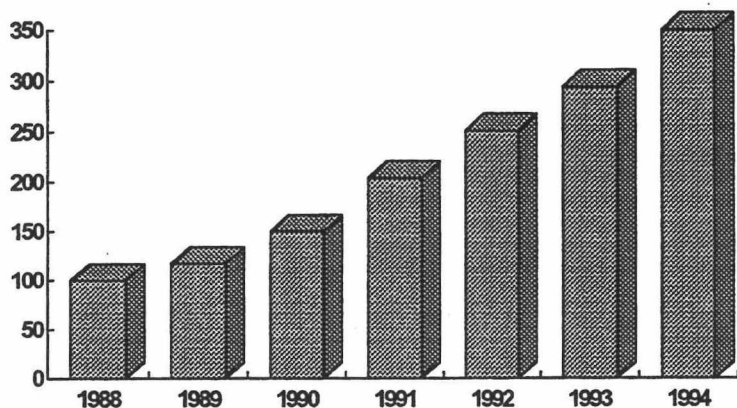

3. sz. melléklet

A fogyasztói árindex alakulása 1960 és 1994 között, különös tekintettel az 1980-as évekre

A fogyasztói árindex alakulása 1988 és 1994 között

A nettó bér aránya az összes bérjellegű költségekhez viszonyítva %-ban

Bruttó bér (Ft)	Nettó bér (Ft)	Teher (%)
11.000	9.268	55,8
17.000	13.078	50,9
20.000	14.689	48,6
25.000	17.375	46,0
30.000	20.059	44,3
40.000	25.429	42,1
50.000	30.433	40,3

Megjegyzés: A munkaadót terhelő költség: 44% + 7%
 A munkavállalót terhelő költség: SzJA + 10% + 2%

6. sz. melléklet

A társadalombiztosításból származó bevételek és kiadások alakulása

	1989	1990	1991	1992
Bevételek (milliárd Ft-ban)				
Gazdálkodó szervezetek befizetésiből	173,6	200,7	208,0	223,9
Lakossági befizetésből	67,4	84,2	110,5	134,8
Költségvetési szervektől	48,4	67,6	88,8	104,4
Kiadások (milliárd Ft-ban)				
Családi pótlék	52,8	64,2	81,5	91,8
Társadalombiztosítási kiadás	216,7	278,3	445,5	523,4

7. sz. melléklet

A külföldi tőkeimport

Év:	Külföldi tőke millió USD	Külf.tőke halmozva millió USD
1972-80	550	550
1990	900	1450
1991	1700	3150
1992	1640	4790
1993	2300	7090
1994 (becslés)	1500-2000	8590-9090
Összesen:		8590-9090

Az egy keresőre jutó reáljövedelem alakulása

